

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۳/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۵/۲۹

## امکان سنجی توسعه پایدار گردشگری در شهر ملایر با استفاده از مدل SWOT

دکتر بیژن رحمانی

دانشیار گروه جغرافیا - دانشگاه شهید بهشتی

دکتر مجید شمس

استادیار گروه جغرافیا - دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر

ساناز حاتمی فر

دانشجوی کارشناسی ارشد - دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر

### چکیده

وضعیت اقتصاد شهری و ارتقاء سطح زندگی و کاهش مهاجرت دارد. شهر ملایر در جنوب استان همدان از جمله شهرهای دارای میراث ارزشمند گردشگری کشور است و امکان استفاده از گردشگری آثار آن جهت توسعه پایدار شهری مورد مطالعه قرار گرفته است. پژوهش حاضر با هدف شناخت عوامل و زمینه‌های قدرت، ضعف، فرصت و تهدید موثر بر توسعه پایدار گردشگری شهر و تبیین الگوی مناسب جهت توسعه پایدار گردشگری شهری ملایر با استفاده از دو روش توصیفی و تحلیلی استفاده شده است و داده‌های مورد نیاز به صورت اسنادی و پیمایشی تهیه گردیده است و در تشخیص و تعیین راهبرد توسعه پایدار شهری از مدل SWOT (قوت، ضعف، فرصت، تهدید) استفاده شده است.

**کلمات کلیدی:** توسعه پایدار شهری، گردشگری شهری،

اثرات گردشگری، تحلیل SWOT

### مقدمه و طرح مساله:

گردشگری شهری به عنوان یکی از زیر بخش‌های مهم صنعت گردشگری به میزان زیادی مورد توجه قرار گرفته و

در حال حاضر صنعت گردشگری یکی از منابع مهم تولید درآمد، اشتغال و ایجاد زیرساختها برای نیل به توسعه پایدار محسوب می‌شود. متأسفانه در کشور ما با وجود توان بسیار برای توسعه گردشگری این قابلیت‌ها به خوبی شناسایی نشده و از آنها برای توسعه کشور استفاده نگردیده است. از جمله اقداماتی که در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه برای تحقق توسعه پایدار و کاستن از فشارهای اقتصادی - اجتماعی و زیست محیطی انجام می‌شود اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی است. سرمایه گذاری در صنعت گردشگری دارای آثار و تبعات اقتصادی، اجتماعی و حتی کالبدی است از این رو با توجه به اینکه در داخل و پیرامون برخی شهرهای میهن کهن ما ایران، آثار ارزشمند تاریخی از نیاکانمان به یادگار مانده است. درکنار این آثار جاذبه‌های طبیعت گردی همراه با جلوه‌های زیبای زندگی و فعالیت‌های انسانی شامل کشتزارها، باغات، صنایع دستی و... امکان و فرصت مناسبی برای توسعه شهری پایدار بر پایه گردشگری پدید آورده است. چنانچه از این فرصت به درستی و به شکل مناسب بهره‌برداری گردد، امکان بهبود

### پرسش اصلی تحقیق

- ۱- شرایط و زیر ساخت‌های لازم جهت دستیابی به توسعه پایدار در شهر ملایر برای تقویت بخش گردشگری کدامند؟
- ۲- آیا هماهنگی شدن برنامه‌های توسعه شهری و گردشگری شهری می‌تواند به پایدار شدن هر دو بینجامد.

### اهداف تحقیق

- شناخت عوامل و زمینه‌های قدرت، ضعف، فرصت و تهدید موثر بر توسعه پایدار گردشگری شهری ملایر
- تبیین الگویی مناسب جهت توسعه پایدار گردشگری شهری ملایر

### مفاهیم تحقیق

برنامه ریزی گردشگری به شیوه توسعه پایدار واجد اهمیت بسیار است، زیرا اغلب فعالیت‌های مربوط به توسعه گردشگری به جاذبه‌ها و فعالیت‌های مربوط به محیط طبیعی، میراث تاریخی و الگوهای فرهنگی منطقه بستگی دارد. اگر این منابع مورد بی‌توجهی قرار گرفته و یا تخریب شوند مناطق گردشگری نخواهند توانست به جذب گردشگر پرداخته و گردشگری موفق نخواهد بود (سینایی، ۱۳۷۱، صص ۹۵ و ۹۶)

یک جنبه مهم توسعه پایدار تاکید بر گردشگری محلی است این شیوه گردشگری بر دخالت دادن جامعه محلی در برنامه ریزی و توسعه گردشگری تاکید و توجه دارد و آن گردشگری را توسعه و گسترش می‌دهد که به منافع جامعه محلی بینجامد. (رنجبریان و ...، ۱۳۷۹، ص ۲۳)

گردشگری با تامین یک دهم تولید ناخالص داخلی و اشتغال بزرگترین منبع تولید ناخالص داخلی و اشتغال در دنیا ست. پیش‌بینی می‌شود این تاثیرات و دیگر تبعات اقتصادی به طور مستمر رشد یابد و در قرن بیست و یکم، گردشگری به موتور محرک اقتصاد جهانی تبدیل شود.

توسعه فعالیتی چنین گسترده و توانمند که بخش‌های صنعتی، تجاری، خدماتی و فرهنگی را به حرکت درآورده و از سوی دیگر موجب بزرگترین تحرک جغرافیایی در طول تاریخ

در فرآیند جهانی شدن اهمیت روزافزونی یافته است. چرا که این بخش از گردشگری با امکان حفظ ارزش‌ها، باورها و رسوم باستانی به نحو مطلوبی می‌تواند اشاعه دهنده ارزش‌ها و سنن جوامع در سطح ملی و محلی باشد. مهم‌تر اینکه گردشگری شهری با ایجاد فرصت‌هایی برای اشتغال و کسب درآمد برای ساکنین محلی و توسعه ساختارهای زیربنایی امکان توسعه پایدار و یکپارچه شهری را فراهم می‌آورد.

کشور باستانی و کهن ایران، با تعداد متنوع آثار باستانی و تاریخی، تنوع شرایط آب و هوایی و اقلیمی از توان و قابلیت بسیار بالایی برای توسعه گردشگری برخوردار است به گونه‌ای که در برخی جنبه‌های گردشگری از موقعیت ممتاز و منحصر به فردی در بین کشورهای جهان برخوردار است.

شهر ملایر در استان همدان به دلایل طبیعی، اقلیمی، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی از جمله حوزه‌های جغرافیایی پرجاذبه برای توسعه گردشگری شهری است و می‌تواند در سطح استان پذیرای گردشگران بسیاری باشد. متأسفانه با وجود جاذبه‌های ارزشمند در محدوده مورد مطالعه وجود پاره‌ای مشکلات مانعی اساسی برای توسعه گردشگری شهری در شهرستان ملایر شده است، از جمله اینکه:

الف) جاذبه‌های گردشگری شهری در این شهرستان به طور کامل و جامع شناخته نشده است.

ب) برای ساماندهی جاذبه‌های گردشگری شهری، ایجاد زیر ساخت‌های اساسی و بهره‌برداری از این منابع اقدام شایسته‌ای صورت نگرفته است.

ج) نبود ارتباط ارگانیک و منسجم بین جاذبه‌های گردشگری شهری، مدیریت بخش گردشگری و بهره‌برداران این منابع مانع توسعه گردشگری شهری در این محدوده محسوب می‌شود.

با توجه به موارد فوق پژوهش حاضر کوشیده است ضمن بررسی امکانات و توان‌های توسعه گردشگری شهری ملایر، نقش و تاثیر این منابع را در توسعه پایدار شهر مورد مطالعه و ارزیابی قرار دهد.

نسل کنونی و آتی نهفته است. دستیابی به یک فرهنگ زیست محیطی مطلوب ما را در تغییر الگوهای زیان‌آور تولید و مصرف یاری خواهد کرد.

توسعه پایدار گردشگری دارای دو جنبه اصلی حفاظت از محیط زیست و منابع و میراث فرهنگی جوامع و یک مفهوم اساسی و کلیدی یعنی ظرفیت پذیری است. این جنبه‌ها، سرانجام باید در چارچوب ظرفیت پذیری و سنجش مرزهای آن و در قالب خط مشی‌ها و برنامه‌ریزی‌های منسجم و یکپارچه محلی به مرحله اجرا گذارده شود. (کردی، ۱۳۸۱، ص ۳۵)

### روش پژوهش

این پژوهش بر پایه دو روش توصیفی و تحلیلی است. جمع‌آوری بخشی از داده‌های پژوهش به روش اسنادی و با استفاده از کتب، اسناد، مقالات و نشریات در زمینه توسعه شهری، گردشگری پایدار و شهر ملایر و بخشی از داده‌های مورد نیاز به روش پیمایشی از طریق مشاهده و بازدید از مکان‌های گردشگری شهر ملایر، تهیه عکس و فیلم برداری از اثر و مصاحبه و پرسشنامه با گردشگران و مسئولین امر است.

### ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری اطلاعات در این پایان‌نامه شامل این موارد است: پرسشنامه، مصاحبه با مسئولین، ایجاد بانک‌های اطلاعاتی در محیط GIS، برداشت فیلم و عکس؛ سپس با استفاده از مدل SWOT<sup>1</sup> سعی شده تا به بهترین راهبردهای توسعه محدودده مورد مطالعه دست یافت.

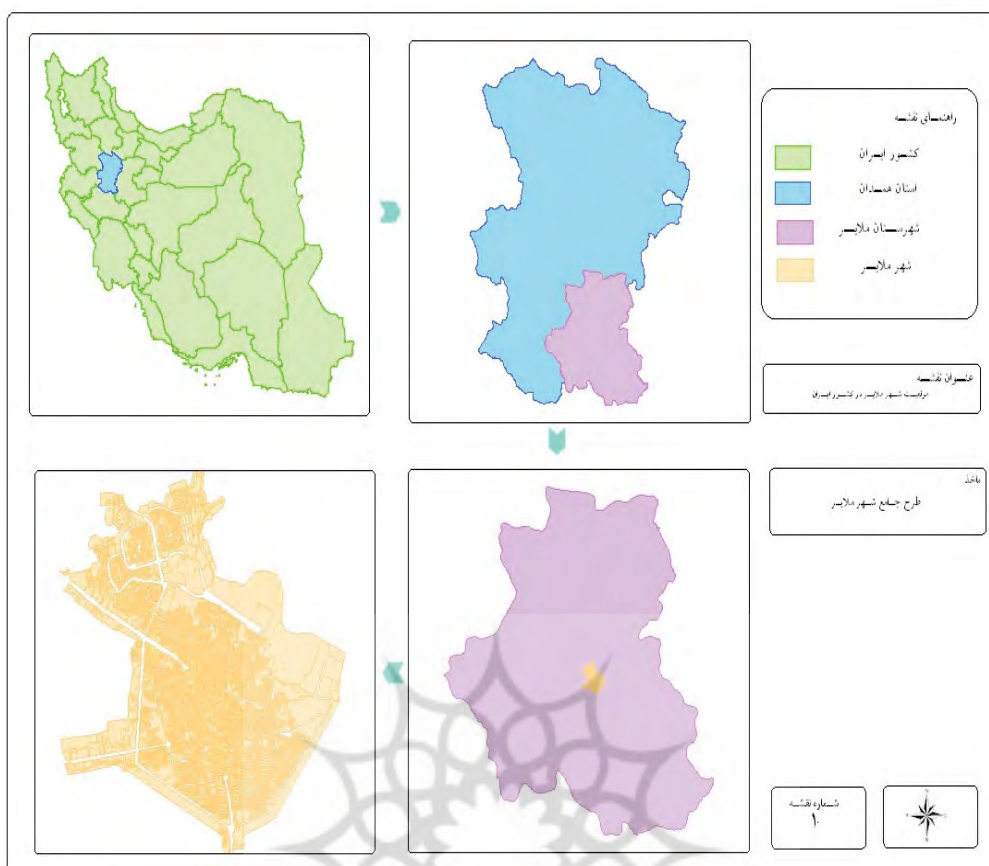
### قلمرو تحقیق:

قلمرو تحقیق در این پژوهش، شهر ملایر است که در جنوب شرقی استان قرار دارد و از نظر تقسیمات اداری - سیاسی کشور، مرکز شهرستان ملایر محسوب می‌شود (نقشه شماره یک)؛ مختصات جغرافیائی شهر در مرکز شهر یعنی میدان امام، ۴۸۰ و ۴۹' و ۳۰" طول شرقی و ۳۴۰ و ۱۷ و ۳۸" عرض شمالی می‌باشد. (مهندسین مشاور زیستا، ۱۳۸۴، ص ۶۵)

بشریت بوده، باید به گونه‌ای سازمان یابد که در عین دستیابی به رشد بیشتر، از محیط زیست و منافع فرهنگی و میراث بشری نیز حمایت نماید. این مقصود در چارچوب رویکرد توسعه پایدار برآورده می‌شود. مفاهیم پایداری اکنون به نحو گسترده‌ای به عنوان رویکردی اساسی برای هر نوع توسعه من جمله توسعه گردشگری پذیرفته شده است. با توجه به اصول بیانیه ریو درباره محیط زیست و توسعه و دستور کار ۲۱ و فعالیتهایی که در پی آن توسط کمیته محیط زیست سازمان جهانی گردشگری صورت گرفت، سازمان مذکور توسعه پایدار را فعالیتی می‌داند که نه تنها منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ می‌کند که ظرفیت را نیز برای ایجاد درآمد و اشتغال مستمر را افزایش می‌دهد. برای دستیابی به موفقیت در یک جامعه گردشگری باید برای بهبود کیفیت زندگی ساکنین و حفاظت از محیط زیست محلی، طبیعی و فرهنگی برنامه‌ریزی و مدیریت شود. اهداف گردشگری پایدار به عنوان الگویی برای توسعه عبارت است از:

- اصلاح کیفیت زندگی جامعه میزبان
- تامین تجارب کیفی برای بازدیدکننده
- حفظ کیفیت محیط زیست که هم جامعه میزبان و هم بازدیدکننده وابسته به آنند.

تاکید بر کیفیت مبین آن است که گردشگری پایدار از هدفهای محدود و کمی رشد و کسب درآمدهای اقتصادی فراتر می‌رود. هر دیدگاهی درباره کیفیت زندگی لزوماً و عمیقاً باید ارزشهای فرهنگی را در نظر بگیرد. با این نگرش حفاظت از فرهنگ و ارزشهای ناشی از آن نه تنها جنبه مهمی از توسعه پایدار محسوب می‌شود بلکه در حفاظت از محیط زیست نیز اهمیت اساسی دارد. ممانعت از تخریب ساختن منابع طبیعی به ویژه آن دسته که تجدید شونده نیست و حفاظت از محیط زیست نیازمند تغییرات اساسی در اهداف، ملاکها و ارزشهاست. مبنای مشکلات زیست محیطی جهان امروز بیش از آن که علمی و فنی باشد در حرص و آز، ثروت اندوزی، سرمایه‌سالاری و بی‌مسئولیتی نسبت به رفع معقول نیازمندیهای



نقشه (۱): موقعیت شهر ملایر در کشور ایران

### بررسی و امکان سنجی گردشگری شهر ملایر

به منظور ارائه راهکارها و سیاست‌های توسعه پایدار شهر ملایر از طریق گسترش گردشگری پایدار در این شهر شناخت عوامل چهارگانه در جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدها و بهبود قوت‌ها و فرصت‌ها امری اجتناب ناپذیر تلقی می‌گردد. بر این مبنا راهکار توسعه این شهر با فهرست نمودن مهمترین نقاط قوت و فرصت‌ها به منظور طرح استراتژی‌های تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری از برتری‌های رقابتی شهر، تبیین مهمترین فرصت‌های پیش رو به منظور رفع نقاط ضعف درون ناحیه‌ای، از طریق ارائه استراتژی‌های بازنگری به منظور تخصیص مجدد منابع، طرح مهمترین قوت‌های درون ناحیه‌ای به منظور رفع تهدیدهای برون ناحیه‌ای، با تأکید بر استراتژی‌های تنوع بخشی در جهت رفع نیازمندی‌های شهر ملایر و نیز طرح استراتژی‌های تدافعی به منظور رفع آسیب پذیری شهر به

مرحله اجرا گذاشته می‌شود، که در این قسمت به ارائه این فهرست پرداخته می‌شود.

### مدل تحلیلی SWOT (تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها)

جهت تهیه و آماده نبودن معیار سنجش و درجه بندی هریک از عوامل قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها برای هر عامل وزن و اهمیت بیانگر میزان اهمیت و تأثیر هر کدام از عوامل یادشده بر عملکرد پارک‌ها و فضای سبز در شهر ملایر می‌باشد که پاسخ دهندگان می‌بایست یکی از اعداد صفر تا ۱۰ را به هر کدام از عوامل نسبت دهند. عدد صفر بیانگر بی‌اهمیت و بی تأثیر بودن و عدد ۱۰ بیانگر بالاترین اهمیت و وزن می‌باشد.

رتبه امتیاز وضع موجود در این جداول بیانگر رتبه و وضعیت و شرایط موجود هر عامل می‌باشد. به عنوان نمونه

ممکن است فی نفسه یک عامل از وزن و اهمیت بالایی برخوردار باشد، اما در شرایط موجود، آن عامل در آن سیستم، از شرایط مطلوبی برخوردار نبوده و از این جهت رتبه و امتیاز پایینی را به خود اختصاص دهد. در این حالت جهت رتبه بندی و امتیازدهی، پاسخ دهندگان می‌بایست یکی از اعداد ۱ تا ۴ را به وضع موجود هر عامل اختصاص دهند. در این حالت عدد ۱ بیانگر کمترین رتبه یا ضعف اساسی، عدد ۲ بیانگر رتبه کم یا ضعف کم، عدد ۳ بیانگر رتبه مناسب یا نقطه قوت خوب و عدد ۴ بیانگر بالاترین رتبه یا قوت بسیار بالای آن عامل می‌باشد.

جدول (۱): ماتریس بررسی عوامل داخلی (IFE)<sup>۲</sup>

ردیف	نقاط قوت (Strengths)	ضریب اهمیت	وزن نرمال	رتبه	نمره نهایی
۱	* مستعد بودن و آماده بودن منطقه جهت سرمایه گذاری و برنامه ریزی گردشگری در جهت استفاده از منابع طبیعی و انسانی و معرفی آن به عنوان قطب مهم گردشگری	۹	۰,۰۳	۴	۰,۱۲۸
۲	* وجود میوه های سردسیری و محصولات کشاورزی و بازار مناسب برای فروش این محصولات کشاورزی به گردشگران	۹	۰,۰۳	۳	۰,۰۹۶
۳	* وجود وضعیت بالای آگاهی و سواد در بین مردم شهر و حس همکاری و مشارکت در بین مردم شهر	۸	۰,۰۳	۲	۰,۰۵۷
۴	* وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی و سنتی و نیز مکانهای تاریخی و دیدنی که بعضاً از گذشته بجای مانده اند (بالاخص از دوره قاجار)	۹	۰,۰۳	۴	۰,۱۲۸
۵	* وجود چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز و باغات در شهر (بالاخص پارک سیفیه)	۸	۰,۰۳	۳	۰,۰۸۵
۶	* مجاورت و نزدیکی به مراکز جمعیتی و مراکز شهری از جمله شهر همدان، کرمانشاه و سایر شهرها و روستاهای اطراف	۷	۰,۰۲	۲	۰,۰۵
۷	* وجود ارتفاعات کوه گرمره و کوه سرده جهت انجام ورزشها و تفریحاتی از قبیل اسکی کوهنوردی، راهپیمایی، اسکی واردوزدن و...	۹	۰,۰۳	۳	۰,۰۹۶
۸	* سهولت دسترسی به جاده های اصلی کشور	۷	۰,۰۲	۳	۰,۰۷۴
۹	* تنوع حیات جانوری و پوشش گیاهی شهر و جاذبه های گردشگری شهری در شهر ملایر	۷	۰,۰۲	۲	۰,۰۵
۱۰	* داشتن محیط آرام و بدون سروصدا در شهر جهت استراحت و تمدد اعصاب و تفریح	۸	۰,۰۳	۴	۰,۱۱۳
۱۱	* جاذبه های ورزشی و تفریحی این شهر (همانند کوهنوردی، راهپیمایی، شنا، ماهیگیری)	۸	۰,۰۳	۲	۰,۰۵۷
۱۲	* وجود خانه های قدیمی و آثار تاریخی متعدد و دارای نقاط مستعد گردشگری در داخل شهر	۹	۰,۰۳	۴	۰,۱۲۸
۱۳	* وجود حداقل تسهیلات زیر بنایی در اطراف بناهای تاریخی شهر (آب، برق، گاز، تلفن)	۹	۰,۰۳	۱	۰,۰۳۲
۱۴	* قدمت بناهای تاریخی شهر (باقیمانده از دوران قاجار) و ارزش معماری بناها	۹	۰,۰۳	۴	۰,۱۲۸
۱۵	* اعتقاد مسئولین به اشتغال زایی بوسیله گسترش گردشگری پایدار بعنوان یکی از مهمترین سازوکارهای مناسب در جهت توسعه پایدار شهر ملایر	۹	۰,۰۳	۲	۰,۰۶۴
	<b>نقاط ضعف (Weaknesses)</b>				

۰,۰۹۶	۳	۰,۰۳	۹	* عدم تمایل ساکنین شهر جهت سرمایه گذاری در بخش گردشگری بدلیل مختلف از جمله افزایش سوداگری زمین و خرید و فروش اراضی، عدم آشنایی به صنعت گردشگری	۱۶
۰,۰۸۵	۳	۰,۰۳	۸	* عدم وجود برنامه ریزی و سرمایه گذاری های دولتی در شهر ملایر	۱۷
۰,۰۹۶	۳	۰,۰۳	۹	* نبود ارتباطات فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی مناسب بین آثار با ارزش گردشگری	۱۸
۰,۱۲۸	۴	۰,۰۳	۹	* نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی	۱۹
۰,۰۹۶	۳	۰,۰۳	۹	* نبود تسهیلات وامکانات رفاهی کافی در شهر ملایر	۲۰
۰,۰۹۶	۳	۰,۰۳	۹	* عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده در شهر ملایر	۲۱
۰,۰۸۵	۳	۰,۰۳	۸	* عدم وجود راهنما و کارکنان آموزش دیده در شهر	۲۲
۰,۰۸۵	۳	۰,۰۳	۸	* نبود محافظ و نگهبان جهت جلوگیری از تخریب آثار با ارزش گردشگری	۲۳
۰,۰۸۵	۳	۰,۰۳	۸	* نبود تابلوهای راهنما در داخل محوطه آثار و فقدان نورپردازی داخل آن ها	۲۴
۰,۰۵	۲	۰,۰۲	۷	* توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال (تراکم کم در زمستان)	۲۵
۰,۰۴۳	۲	۰,۰۲	۶	* عدم آگاهی مردم شهر در نقش آثار جهت توانمند سازی اقتصادی شهر ملایر	۲۶
۰,۱۱۳	۴	۰,۰۳	۸	* کمبود یا نبود مشارکت محلی در رسیدگی به وضعیت آثار و سعی در رشد و توسعه گردشگری شهر	۲۷
۰,۰۹۶	۳	۰,۰۳	۹	* نامناسب بودن زیرساختهای محیطی و کالبدی (همانند جاده ها و فاضلاب)	۲۸
۰,۰۷۴	۳	۰,۰۲	۷	* نامناسب بودن تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	۲۹
۰,۰۸۵	۳	۰,۰۳	۸	* نبود معابر مناسب در رسیدن به آثار (کوچه های قدیمی)	۳۰
۰,۰۵	۲	۰,۰۲	۷	* منظر و چشم انداز نامناسب پیرامون آثار	۳۱
۰,۰۶۴	۲	۰,۰۳	۹	* نبود تابلوهای راهنما جهت جذب مسافران گذری	۳۲
۰,۱۴۲	۴	۰,۰۴	۱۰	* وجود کاربری های ناسازگار در اطراف آثار	۳۳
۰,۱۲۸	۴	۰,۰۳	۹	* عدم آشنایی ساکنین شهر ملایر و عدم آموزش آنها در نحوه برخورد با گردشگران	۳۴
۲,۹۷۹	-	-	۲۸۲	جمع	-

ماخذ: مطالعات نگارندگان

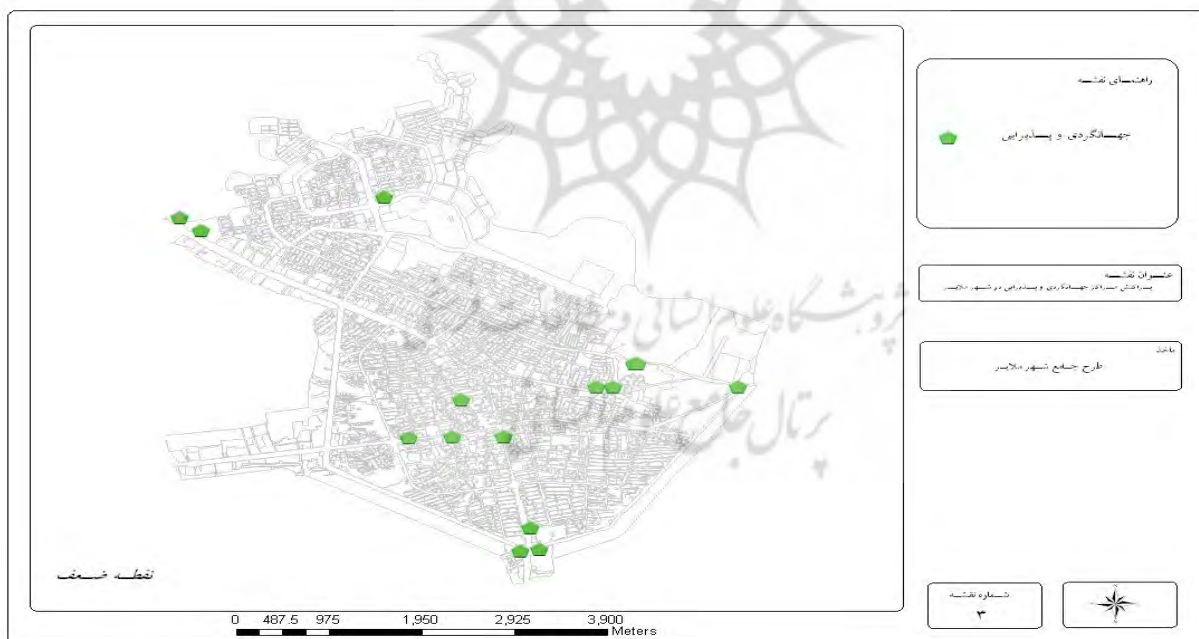
همانطور که در نقشه های شماره ۳ و ۲ مشاهده می شود وجود چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز و باغات در شهر (بالاخص پارک سیفیه) از جمله مهمترین نقاط قوت در جذب گردشگری می باشد و از طرفی نبود تسهیلات وامکانات رفاهی کافی در شهر ملایر از جمله نقاط ضعف داخلی حائز اهمیت می باشد.

از سویی همانطور که در نقشه های شماره ۴ و ۵ مشاهده می گردد قرارگیری در مسیر ارتباطی چند شهر مهم با

جاذبه های گردشگری (همدان، کرمانشاه) خود موجب جذب مسافران نروزی و تابستانی در هنگام عبور از جاده می شود که هر دو از مهمترین فرصت های خارجی است. از طرفی موقعیت قرارگیری به دلیل وجود آثار تاریخی فراوان در شهرهای اطراف منطقه مورد مطالعه و نادیده انگاشته شدن آثار با ارزش شهر خود نقطه تهدید می باشد.



نقشه (۲): پراکنش باغات و فضای سبز در شهر ملایر



نقشه (۳): مراکز جهانگردی و پذیرایی در شهر ملایر

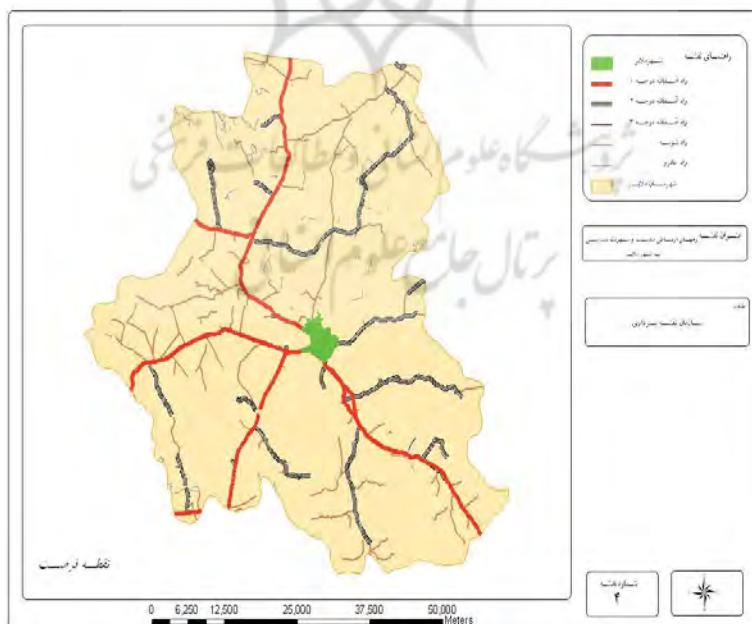
جدول (۲): ماتریس بررسی عوامل خارجی (EFE)<sup>۳</sup>

ردیف	فرصت‌ها (Opportunities)	ضریب اهمیت	وزن نرمال	رتبه	نمره نهایی
۱	* وجود گرایش نسبت به توسعه گردشگری شهر توسط بخش دولتی خصوصی	۱۰	۰,۴۸	۲	۰,۰۹۷
۲	* افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این مناطق	۱۰	۰,۴۸	۲	۰,۰۹۷
۳	* افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در بین مردم شهری و مردم حومه	۹	۰,۰۴۳	۳	۰,۱۳۱
۴	* قرارگیری در مسیر ارتباطی چند شهر مهم با جاذبه‌های گردشگری (همدان، کرمانشاه)	۸	۰,۰۳۹	۳	۰,۱۱۷
۵	* امکان جذب مسافران نروزی و تابستانی در هنگام عبور از جاده	۷	۰,۰۳۴	۲	۰,۰۶۸
۶	* امکان اطلاع رسانی توسط نهادهای دولتی	۸	۰,۰۳۹	۱	۰,۰۳۹
۷	* امکان عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب به گردشگران در مناطق تفریحی رقیب (همانند همدان و کرمانشاه) بعلاوه تراکم بالای مقایسه با این منطقه در آینده	۶	۰,۰۲۹	۳	۰,۰۸۷
۸	* وجود راههای ارتباطی مناسب و سهولت دسترسی به شهر ملایر	۸	۰,۰۳۹	۲	۰,۰۷۸
۹	* افزایش توجه و حمایت مسئولان کشور از توسعه پایدار گردشگری شهری با رویکرد اشتغال‌زایی و کسب درآمد	۷	۰,۰۳۴	۲	۰,۰۶۸
۱۰	* وجود نهادها و سازمانهای مختلف دولتی و غیر دولتی در همدان جهت حمایت و ارائه تسهیلات و خدمات مختلف به شهر ملایر	۵	۰,۰۲۴	۲	۰,۰۴۸
۱۱	* وجود نیروهای متخصص و با تجربه در مجاورت با این مناطق (در همدان)	۶	۰,۰۲۹	۲	۰,۰۵۸
	<b>تهدیدها (Threats)</b>				
۱۲	* عدم توجه کافی به وضعیت اقتصادی شهر ملایر	۹	۰,۰۴۳	۳	۰,۱۳۱
۱۳	* افزایش قیمت زمین و بورس بازی زمین و بالطبع افزایش بار مالی جهت ایجاد تجهیزات و تسهیلات گردشگری و مقرون به صرفه نبودن آنها	۹	۰,۰۴۳	۴	۰,۱۷۵
۱۴	* عدم تخصیص بودجه لازم جهت ساماندهی بناهای تاریخی و محیط اطراف آنها	۹	۰,۰۴۳	۳	۰,۱۳۱
۱۵	* نبود آموزش کافی توسط دولت جهت آگاهی رسانی به ساکنین محلی و هدایت آنها برای اقدام جهت رشد و توسعه گردشگری	۸	۰,۰۳۹	۳	۰,۱۱۷
۱۶	* افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب (همانند شهر همدان و...) در مقایسه با این منطقه در آینده	۷	۰,۰۳۴	۴	۰,۱۳۶
۱۷	* افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت به سایر مناطق تفریحی نزدیک و رقیب (همانند همدان، کرمانشاه و...)	۹	۰,۰۴۳	۳	۰,۱۳۱

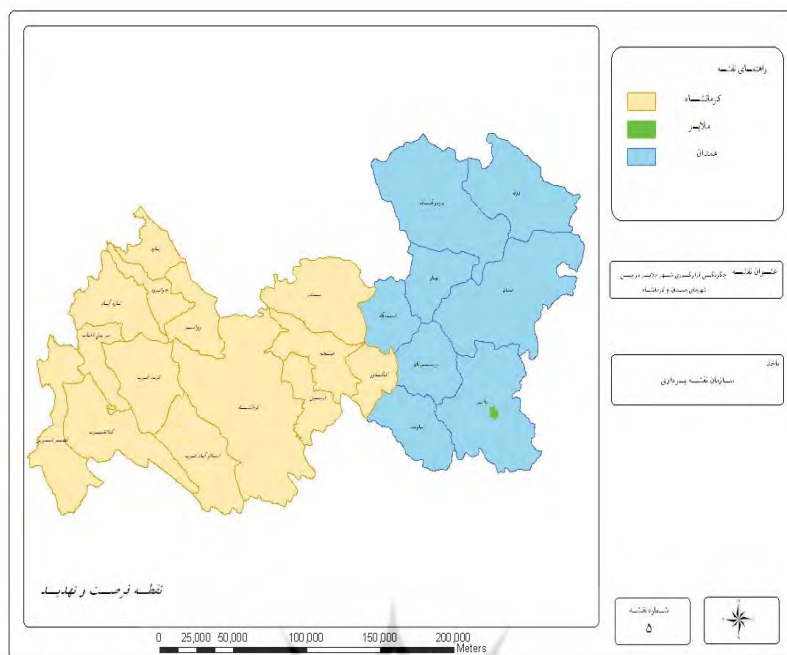


۰,۰۴۸	۲	۰,۰۲۴	۵	* تراکم بیش از حد جمعیت و شلوغ شدن این شهر در مقایسه با شهر رقیب در آینده	۱۸
۰,۱۷۵	۴	۰,۰۴۳	۹	* عدم توجه به مرمت و بازسازی بناهای تاریخی توسط مسئولین	۱۹
۰,۰۶۸	۲	۰,۰۳۴	۷	* ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران در این منطقه نسبت به قبل	۲۰
۰,۱۳۱	۳	۰,۰۴۳	۹	* از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی (همانند: زبان، آداب و رسوم محلی و نوع پوشاک، معماری، مسکن و...) با افزایش گردشگران	۲۱
۰,۰۱۷	۴	۰,۰۴۳	۹	* بی توجهی گردشگران در آسیب نرساندن به بناهای تاریخی	۲۲
۰,۱۷۵	۴	۰,۰۴۳	۹	* وجود آثار تاریخی فراوان در شهرهای اطراف منطقه مورد مطالعه و نادیده انگاشته شدن آثار با ارزش شهر	۲۳
۰,۰۶۸	۲	۰,۰۳۴	۷	* از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی و آثار تخریبی آن همانند افزایش سیل تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع در قسمتهای اطراف و شهر	۲۴
۰,۱۱۷	۳	۰,۰۳۹	۸	* ایجاد آلودگی های زیست محیطی توسط گردشگران	۲۵
۰,۱۰۲	۳	۰,۰۳۴	۷	* عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت جهت گسترش و توسعه خدمات، تجهیزات و تأسیسات گردشگری در این شهر	۲۶
۲,۷۸	-	-	۲۰۵	جمع	-

ماخذ: مطالعات نگارندگان

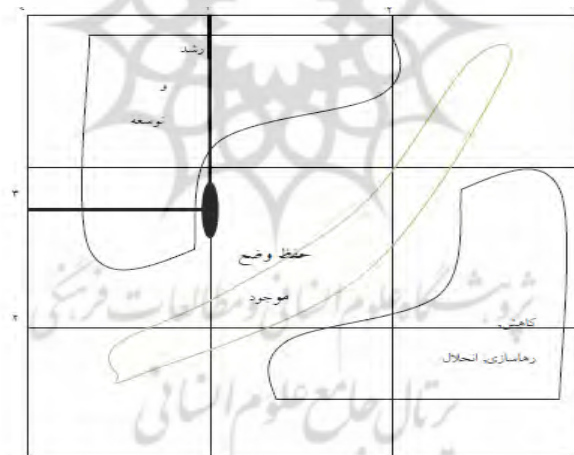


نقشه (۴): راههای ارتباطی مناسب و سهولت دسترسی به شهر ملایر



نقشه (۵): چگونگی قرارگیری شهر ملایر در بین شهرهای همدان و کرمانشاه

نمودار (۱): راهبردهای بهبود بخشی گردشگری پایدار شهر ملایر با تکیه بر عوامل داخلی و خارجی (IE)<sup>4</sup>



### تجزیه و تحلیل SWOT در جهت توسعه پایدار گردشگری در شهر ملایر

تحلیل SWOT به منظور شناسایی و بررسی عوامل موثر درونی (نقاط قوت و نقاط ضعف) و عوامل تأثیرگذار بیرونی ناحیه (فرصت‌ها و تهدیدات) بر گردشگری پایدار در شهر ملایر بکار برده می‌شود در حقیقت از این روش بعنوان ابزاری جهت شناسایی مسائل استراتژیک و ارائه راهبردها و استراتژی‌های مناسب استفاده می‌گردد.

با توجه به قرارگیری شاخص جدول بالا در قسمتی که بر روی نمودار مشخص شده است استراتژی رشد و توسعه پیشنهاد می‌گردد.

با عنایت به بررسی‌های انجام شده در مورد نقاط قوت، ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی می‌توان گفت که برنامه‌ریزی استراتژیک بوسیله تحلیل SWOT می‌تواند روش مناسبی برای توسعه پایدار گردشگری و در نتیجه توسعه شهری باشد.

## استراتژیهای رقابتی / تهاجمی (SO) - راهبردهای

### اصلی

\* بهره‌گیری هدفمند از افزایش انگیزه مسافرت در بین طبقه شهرنشین و نیز نزدیکی با مراکز شهری پرجمعیت (همدان، کرمانشاه) در جهت بهره‌برداری از جاذبه‌ها و فرآورده‌های توریستی بمنظور ایجاد اشتغال و درآمد برای ساکنین شهر ملایر

\* شناسایی و بهره‌گیری از جاذبه‌ها، فرآورده‌ها و دیگر مزیت‌های نسبی گردشگری این شهر از جمله (کوه‌ها و اماکن و خانه‌های تاریخی و...) جهت رقابت با سایر مناطق تفریحی رقیب.

\* اعمال هماهنگی در بین ادارات و نهادها و بخش‌های مختلف مرتبط، بمنظور یکپارچه سازی عملکردهای گردشگری پایدار شهری بوسیله برگزاری نشست‌ها و بکارگیری تدابیر مدیریتی هماهنگ کننده با حضور سازمان‌های دولتی، غیر دولتی، مردم و کارآفرینان.

\* زمینه سازی و بهره‌برداری از حمایت‌های بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری در شهر ملایر از طریق شفاف سازی سیاست‌های دولتی و برنامه‌های محلی، نحوه اخذ مالیات و پرداخت یارانه و تسهیلات بانکی و...

\* تمرکز عمده فعالیت‌های گردشگری بر بهره‌برداری از منابع و جاذبه‌های موجود و بلااستفاده گردشگری همانند چشم اندازها، ارتفاعات و رودخانه‌ها و فضای سبز و... بمنظور کسب درآمد و ایجاد اشتغال و توسعه پایدار شهر.

## استراتژیهای تنوع (ST)

\* تنوع بخشی به امکانات، فعالیت‌ها و خدمات گردشگری به منظور جلب رضایت گردشگران و پیامد آن افزایش تعداد گردشگران در شهر ملایر و همچنین بکارگیری طبقات مختلف مردم شهر در فعالیت‌های متنوع و مختلف.

\* تنوع بخشی و توسعه برنامه‌های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه‌های طبیعی و انسانی، خصوصیات بارز فرهنگی،

معماری و آداب و رسوم شهری این شهر و شرکت در جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و سمینارها بطور فعالانه.

\* توسعه و تجهیز مسیرهای گردشگری شهر ملایر و ایجاد و نصب علائم در این مکان‌ها و تدوین دفترچه‌های راهنما برای گردشگران و آموزش آنها.

## استراتژیهای بازنگری (WO)

\* ضمن بازنگری به نوع و نحوه برنامه ریزی و حمایت دولتی از شهر گردشگری بهره‌گیری منطقی از نهادها، قوانین و مقررات حمایتی در جهت توسعه و تجهیز زیر ساختارها، تسهیلات و تجهیزات مختلف گردشگری در شهر ملایر مورد مطالعه صورت گیرد.

\* بازنگری به نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات گردشگری و اولویت دهی تخصیص مجدد این نوع امکانات به شهر ملایر با قابلیت بالا و متوسط جذب گردشگر.

\* بازنگری به قوانین و مقررات ارضی (زمین) شهری و شهر ملایر و مکانهای گردشگری این محدوده به منظور بهره برداری و استفاده از قسمت‌های مختلف آن برای عموم (مردم محلی و گردشگران) و همچنین جلوگیری از بورس بازی زمین

\* ضمن بازنگری به نوع و نحوه بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی در توسعه تهیه و اجرای طرح‌ها و تجهیز مناطق شهری مورد مطالعه به لحاظ امکانات و خدمات گردشگری لازم است تا از طرف نیروهای متخصص و نهادهای مختلف در جهت احیاء و توسعه این مناطق اقدامات جدی صورت گیرد.

## استراتژیهای تدافعی (WT)

\* برگزاری سمینارها و نشست‌های «توسعه سرمایه گذاری در صنعت گردشگری شهری» توسط سازمان میراث فرهنگی ملایر با سایر دستگاهها و مسئولان مرتبط و کارآفرینان، دعوت از سرمایه گذاران مقیم ایران و ایرانیان صاحب سرمایه خارج از ایران و ایجاد تسهیلات و امتیازات ویژه سرمایه گذاری در زمینه احداث هتل‌ها، مجتمع‌های اقامتی، تأسیسات

استفاده از منابع انسانی، طبیعی و اقتصادی شهر و تقویت ارتباطات فیزیکی بین شهر ملایر و شهرهای پیرامون و همچنین اطلاع رسانی بیشتر نسبت به معرفی جاذبه‌های شهر در نهایت منظرسازی محیط مهمترین راهبردهای توسعه پایدار شهر ملایر می‌باشد. از این رو می‌توان پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه داد:

۱. شناسایی جاذبه‌ها و فرآورده‌های مختلف گردشگری شهری در مناطق مختلف و بهره‌گیری بهینه و هدفمند از آنها در جهت ایجاد اشتغال و افزایش درآمد شهرنشینان.

۲. توسعه برنامه‌های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه‌های طبیعی و انسانی، خصوصیات بارز فرهنگی، معماری و آداب و رسوم شهری هر منطقه با توجه به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و محیطی آن منطقه و شرکت در جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و سمینارها بطور فعالانه.

۳. ایجاد اقامتگاه و میهمانخانه‌های ارزان قیمت و خانه‌های اجاره‌ای جهت اقامت گردشگران

۴. توسعه و تجهیز مسیرهای گردشگری شهر ملایر و ایجاد و نصب علائم، قوانین و مقررات در این مکانها و تدوین دفترچه‌های راهنما برای گردشگران و آموزش آنها.

۵. واگذاری اداره امور مراکز تفریحی و اقامتی به مردم محلی جهت مشارکت و ایجاد درآمد و اشتغال برای آنها.

۶. ایجاد بازارهای روزانه و هفتگی صنایع دستی شهری و سایر تولیدات سنتی شهر کشاورزی و همچنین غرفه‌های کالای فرهنگی در روزها و فصل ورود گردشگران

#### پی‌نوشت:

- 1- Strength, weakness, opportunity, threat
- 2- Internal factor elevation
- 3- External factor elevation
- 4- Internal elevation

تفریحی همچون پارک‌های تفریحی و جنگلی، ایجاد زمین‌های ورزشی و موسسات آموزشی و علمی چون باغ پرندگان، موزه تاریخ طبیعی و مناظر زیبای طبیعی در شهر ملایر و...

\* آموزش و اطلاع رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری در شهر مورد مطالعه، به منظور جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم، می‌باید به گردشگران در زمینه فرهنگ و آداب و رسوم، مکانهای خاص و سایر موارد آموزش داده شود.

\* زمینه‌سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیرساختارها، تجهیزات و تسهیلات مختلف گردشگری و کسب درآمد از این طریق و همچنین استفاده از مشارکت بخش خصوصی در زمینه‌هایی که مردم نمی‌توانند مشارکت یا سرمایه‌گذاری نمایند.

#### نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نتیجه پژوهش حاضر نشان می‌دهد به دلیل وجود جاذبه‌های گردشگری و ارزش‌های فرهنگی در شهر، ملایر می‌تواند سالیانه پذیرای جمع کثیری از گردشگران داخلی و خارجی باشد. از طرفی در محدوده شهر آثار منحصر به فردی وجود دارد که امکان توسعه پایدار تحت تاثیر جاذبه‌های گردشگری شهر را دارد. به عبارتی چنانچه زیرساخت‌های لازم برای استفاده از این جاذبه فراهم آید امکان اشتغال و کسب درآمد برای ساکنین شهر فراهم می‌آید.

از طرفی باتوجه به ارقام حاصل ارزیابی به روش SWOT نشان می‌دهد رشد و توسعه جوانب مختلف گردشگری شهر ملایر با استفاده از نقاط قوت داخلی برای بهره‌برداری از فرصت‌های خارجی (راهبرد تهاجمی به عنوان راهبرد اصلی) می‌باشد.

### تصاویری از خانه لطفعلیان و بازار ملایر



منبع: طرح جامع ملایر، مهندسین مشاور زیستا

### منابع و مآخذ

- ۱- اداره میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان ملایر
- ۲- اداره هواشناسی شهرستان ملایر
- ۳- بدیعی، ربیع (۱۳۶۲)، «جغرافیای مفصل ایران»، جلد سوم، انتشارات اقبال.
- ۴- ساریخانی، مجید (۱۳۸۲)، «بررسی باستان شناسی، معماری و شهرسازی شهرستان ملایر در دوره قاجار»، انتشارات علم گستر.
- ۵- سازمان نقشه برداری استان همدان (۱۳۷۵)، «عکس هوایی شهر ملایر».
- ۶- سازمان ایرانگردی و جهانگردی استان همدان
- ۷- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان
- ۸- سینایی، وحید، توسعه پایدار و گردشگری، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۹۶-۹۵، شماره ۱۳۶-۱۳۷.
- ۹- شهرداری ملایر.
- ۱۰- رنجریان، بهرام و زاهدی، محمود (۱۳۷۹)، برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای، ترجمه جهاد دانشگاهی اصفهان، اصفهان.
- ۱۱- کردی، مجید (۱۳۸۱)، برنامه ریزی توریسم شهری با تاکید بر توسعه پایدار، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی.
- ۱۲- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵».
- ۱۳- مهندسین مشاور و معماری و شهرسازی زیستا (۱۳۸۴)، «طرح جامع شهر ملایر»، جلد سوم، وزارت مسکن و شهرسازی
- ۱۴- مهندسین مشاور معماری و شهرسازی زیستا (۱۳۸۴)، «طرح جامع شهر ملایر»، جلد اول، وزارت مسکن و شهرسازی.
- ۱۵- مهندسین مشاور معماری و شهرسازی زیستا (۱۳۸۴)، «طرح جامع شهر ملایر»، جلد دوم، وزارت مسکن و شهرسازی.
- ۱۶- قاسمی، بهروز، مدیریت استراتژیک

17- [www.hamedan.agri\\_jahad.ir](http://www.hamedan.agri_jahad.ir)

18- [www.fa.wikipedia.org](http://www.fa.wikipedia.org)

19- [www.sci.org](http://www.sci.org)